

УДК 37.011.31 (477.4)

А.А. КАВА

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Київ

ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ

У статті розглядається принцип особистісного підходу як основа педагогічної майстерності вчителя в спадщині прогресивних педагогів другої половини ХІХ - початку ХХст.

Ключові слова: Гуманізація, особистість, виховання, особистісний підхід, педагогічна майстерність.

Постановка проблеми. Особистісний підхід як напрям діяльності вчителя – це базова ціннісна орієнтація педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожним учнем в колективі. Суть особистісного підходу в тому, що в школу приходять не просто учні, а учні-особистості зі своїм світом почуттів і переживань. Вчитель має враховувати ці особливості і використовувати такі прийоми, в яких кожен учень почуває себе особистістю, відчуває індивідуальну увагу вчителя. У кожному учневі необхідно бачити унікальну особистість, поважати її, розуміти, створювати ситуацію успіху, підтримки, надавати можливість реалізовувати себе в позитивній діяльності. Почуття задоволення, радості викликає потяг до подолання труднощів [3]. Використання успіху для стимулювання позитивного ставлення учнів до діяльності вимагає в першу чергу позитивної психологічної установки вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти означеної проблеми розглянуто в працях сучасних учених: визначення засобів особистісно орієнтованого навчання і виховання (І. Бех, В. Давидов, О. Бондаревська, О. Савченко, О. Алексюк та ін.), формування творчої особистості (В. Андреева, Н. Гузій, Д. Богоявленська та ін.), проблема цілісності освітнього процесу (Л. Вовк, В. Бондар, С. Сисоєва, В. Козаков, В. Паламарчук, М. Скаткін та ін.), формування професійних цінностей (Л. Хоружа, О. Сухомлинська, В. Моляко, Н. Калиниченко, В. Радул, Т. Левченко, В. Анненков, Л. Ломако, Г. Сагач, та ін.), обґрунтування методологічних підходів до розв'язання завдань розвитку кваліфікаційної спроможності вчителя в умовах особистісно орієнтованої освіти (А. Алексюк, М. Поташник, С. Гончаренко, М. Євтух, Н. Ничкало, М. Шкодін), витоки особистісно орієнтованої освіти в історії української педагогіки (А. Віденко, Н. Гоцкало, В. Бучківська, Ю. Новгородська).

Особливо цінним для розкриття ціннісно-орієнтаційних підходів до явищ педагогічного процесу сучасності є освітньо-виховний досвід прогресивної педагогіки кінця ХІХ – початку ХХ ст. Характерною особливістю цієї епохи були ідеї національно-культурного відродження, процес інтенсивного розвитку теорії виховання, надання їй самостійного статусу в межах педагогічної науки. Ішов активний пошук моделі освіти, здатної задовольнити запити особистості. Тому знання основних положень цієї моделі, об'єктивна оцінка й творче використання можуть сприяти активізації процесу відродження національної педагогічної школи.

Мета статті полягає у висвітленні поглядів класиків педагогічної думки на проблему особистісного підходу в педагогічному процесі, дослідженні еволюції світоглядної моделі педагогічної думки й освіти та вивчення її напрямків на шляху до реформування сучасної системи освіти.

Виклад основного матеріалу. В кінці ХІХ – на початку ХХ століття поява різних педагогічних концепцій викликала дискусії навколо питань виховання, і відповідно, постала проблема перегляду організації професійної підготовки вчителя. Вирішення проблеми підготовки педагогічних кадрів здійснювалося на ґрунті об-

говорення вимог не тільки до професіоналізму вчителя, а й до його особистісних та громадянських якостей. Причому центральною в цій єдності визнавалася проблема людини і шляхи її виховання.

Пошуки прогресивних вітчизняних педагогів щодо питання особистісного підходу в освітній діяльності базувались на необхідності знання вчителем як загальних психологічних закономірностей розвитку особистості дитини, так і володінням знаннями про індивідуальні відмінності різних особистостей.

Найбільш відомі представники вітчизняної прогресивної педагогічної думки (М. Пирогов, К. Ушинський, М. Корф, Х. Алчевська, М. Бунаков, О. Музиченко, С. Русова, В. Харцієв, С. Черкасенко, М. Демков, А. Макаренко та ін.) під реалізацією принципу особистісного підходу розуміли необхідність глибоко вивчати особистісні якості учнів, створювати сприятливі умови для розвитку особистості. Основою методики навчання вони проголошували виключення будь-якого насильства над особистістю, демократизм стосунків між учителем та учнем.

Особливу увагу в аспекті аналізу особистісно зорієнтованого виховання привертає доробок та діяльність К. Ушинського (1824-1870), який підкреслював, що педагогіка повинна виховувати людину, спираючись на її всебічне пізнання. Ефективність формування особистості багато в чому залежить від урахування вчителем вікових чи індивідуальних особливостей дітей. Педагог уважав, що підготувати особистість до життя можна шляхом підготовки її до самовиховання, яке буде продовжуватись усе життя [4].

Головною ідеєю навчання і виховання М. Пирогова (1810-1881) було врахування індивідуальних особливостей характеру, темпераменту та гідності учнів. Педагог стверджував, що дійсне виховання повинно бути спрямованим на «внутрішню» особу [1].

Починати виховувати дитину, як розумову та духовно-розвинену особистість, здатну до самоосвіти, вважав М. Корф (1834-1883), необхідно з молодшого шкільного віку, у період навчання дитини в народній національній школі. В його педагогічній діяльності перевага надавалась вихованню високоморальної вільної людини. М. Корф висував високі вимоги до особистості вчителя і постійно дбав про забезпечення школи добре підготовленими вчителями. Особлива роль і відповідальність, на його думку, покладені на вчителя початкових класів, бо саме в молодшому шкільному віці закладається фундамент особистості [2].

Видатний теоретик вітчизняної педагогіки і психології П. Блонський (1884-1941) розглядав нову школу з позицій ідей гуманізму, перетворення дитини в центр педагогічного процесу. З точки зору П. Блонського, справжню педагогічну майстерність учителя характеризує не тільки освіченість, а й творчий потенціал, вміння захопити душу дитини розповіддю, поезією, мистецтвом, фантазією.

Методика О. Музиченка (1875-1940) була побудована на використанні позитивних емоцій, атмосфери в класі. Важливим етапом для педагога була чітка організація цілеспрямованого навчального процесу, бо саме цілеспрямованість сприяє прискоренню загального розвитку дитини. Учитель повинен бути помічником у ході ознайомлення дитини зі світом. Школа повинна не давати певну суму знань, а збільшити загальну психічну працездатність дитини, сформував на цьому ґрунті вільну розвинену особу, індивідуальність [7].

Видатний педагог-новатор В. Харцієв (1866-1937) уважав, що результативність педагогічної діяльності залежить від повноти вивчення особистості учня, тому особистісний підхід є одним із головних завдань в діяльності школи. В очолюваному ним Єлисаветградському громадському комерційному училищі (1908-1918), вдалося сконструювати таке освітнє середовище, в якому весь навчально-виховний процес, побудований на демократичних засадах, передбачав всебічний розвиток учня,

надання йому своєчасної допомоги і підтримки. В. Харцієв говорив, що педагог досягає кінцевої і найвищої мети в мистецтві виховання тільки шляхом чисто людського, а не професійного розуміння особистості, він повинен розвивати, навчати і вправляти здібності учнів [6]. Розкриваючи суть особистісного підходу до навчання і виховання, В. Харцієв говорив, що вчитель повинен психологічно вникати в пізнавальні здібності учнів і, зважаючи на загальні закони розвитку, сприяти вивченню будь-якої дисципліни. Педагог стверджував, що критичним у житті дітей є період, коли настає момент самовизначення особистості, який, звичайно, проходить в стінах навчального закладу. Якщо школа не зуміє вчасно допомогти молодим людям у важкій внутрішній роботі їх самовизначення, то потім по закінченню навчання їм не вдасться „отримати від життя необхідних вказівок” [8].

Активний освітній діяч С. Черкасенко (1876-1940) особистісний підхід до навчання і виховання вбачав у навчанні дітей рідною мовою. Педагог був переконаний у необхідності наблизити народну школу до природних духовних потреб українського учня.[5]

Висновок. Прогресивна педагогічна думка значною мірою стимулювала педагогічну практику до реалізації принципу особистісного підходу в організації навчально-виховного процесу. Об'єднуючою домінантою була переконаність усіх просвітителів, що педагогічна майстерність учителя полягає в застосуванні принципу особистісного підходу, який виявляється як взаємоповага учнів та вчителів, духовне взаєморозуміння та співчуття, готовність щиро захоплюватись досягненнями учнів, педагогічний оптимізм, безумовна віра в духовний, фізичний, інтелектуальний потенціал дитини і здатність допомогти його реалізувати.

Список використаної літератури

1. Антология педагогической мысли России первой половины XIX в. (до реформ 60 - х гг.) / сост. П.А. Лебедев. – М.: Педагогика, 1989. - 560 с.
2. Гуменникова Т.Р. Концепція особистості в українській класичній педагогіці// Науковий вісник Ізмаїльського держ.гум.ун-ту. – Ізмаїл: ІДГУ, 2002. – Вип.13. – 186 с.
3. Кравцова Т.О. Теорія і практика вивчення дитини у реформаторській педагогіці: навч. посібник. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2007. – 147с.
4. Левченко Т.І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах /Монографія/ Вінниця: Нова книга, 2002. – 512 с.
5. Мосіяшенко В.А. Історія педагогіки України в особах: Навчальний посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2005. – 266с.
6. Очерк деятельности Елисаветградского общества распространения коммерческого образования за первое пятилетие.– Елисаветград, 1914.– 338с.
7. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / С. Сисоева, І. Соколова . – К. : Центр учбової літератури, 2003. - 308 с.
8. Труды Педагогического отдела ХИФО. – Вып.2. – Харьков, 1894. – 142с.

А.А. Кава

Национальный педагогический университет им.М.П. Драгоманова, Киев

ЛИЧНОСТНЫЙ ПОДХОД КАК ОСНОВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ

В статье рассматривается принцип личностного подхода как основа педагогического мастерства учителя в наследии прогрессивных педагогов второй половины XIX – начала XXв.

Ключевые слова: гуманизация, личность, воспитание, личностный подход, педагогическое мастерство.

A. A. Kava

National Dragomanov pedagogical university, Kyev

PERSONAL APPROACH AS A FOUNDATION OF PEDAGOGICAL CREATIVITY IN A SOVIET PEDAGOGICAL OPINION

Annotation: In this article is discovering the principle of a personal approach as a foundation of a pedagogical creativity of a teacher in a hereditary of progressive teachers of the second part of XIX, the beginning of XX centuries.

Key words: Humanisation, personal, upbringing, personal approach, pedagogical creativity.